

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/45>

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА

CORRUPTION RISKS IN THE FIELD OF BANKRUPTCY

Алексєєнко І.Г., д.політ.н., к.ю.н., професор,
завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті досліджено корупційні ризики у сфері банкрутства в Україні, їхні причини, наслідки та можливі шляхи подолання. Особлива увага приділяється аналізу впливу корупційних практик на ефективність процедур банкрутства та їхній вплив на економіку країни. Вивчено, як війна в Україні спричинила необхідність адаптації методик оцінки активів, що дозволило більш реалістично визначати їхню вартість в умовах кризи. Стаття також акцентує увагу на інноваціях та реформах у сфері банкрутства, які мають на меті підвищити ефективність розподілу ресурсів та створити основу для довгострокового економічного зростання. Розглядається роль цифрових технологій у підвищенні прозорості та привабливості аукціонних процесів, що сприяє залученню як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів. Показано, як впровадження онлайн-платформ і цифрових інструментів допомагає знизити корупцію та підвищити довіру до аукціонів. Особлива увага приділена аналізу змін у регуляції та управлінні аукціонами у справах про банкрутство, які допомагають створити більш стійку та еластичну економіку. Ці зміни зменшують вразливість країни до зовнішніх шоків та забезпечують стабільніше середовище для ділової активності. У статті обґрунтовано необхідність подальшого залучення іноземних інвестицій та покращення ліквідності активів через відкриття аукціонів для міжнародних учасників. Вивчено співпрацю з іноземними аукціонними платформами та інвестиційними фондами, яка може збільшити обсяги інвестицій в українську економіку та підвищити рівень довіри до українських аукціонів. Аналіз законодавчої бази показав, що закони, які регулюють проведення аукціонів і процедуру банкрутства, потребують перегляду для їх спрощення та більшої гнучкості, з одночасним забезпеченням захисту прав кредиторів та інших зацікавлених сторін. Розглянуто необхідність впровадження консультацій для учасників аукціонів та ефективних механізмів оскарження результатів.

Ключові слова: корупційні ризики, банкрутство, аукціони, оцінка активів, законодавчі реформи, прозорість.

The article examines corruption risks in the field of bankruptcy in Ukraine, their causes, consequences and possible ways to overcome them. The main focus is on analyzing the impact of corrupt practices on the efficiency of bankruptcy procedures and their impact on the country's economy. The author examines how the war in Ukraine has necessitated the adaptation of asset valuation methods, which has allowed for a more realistic determination of their value in times of crisis. The article also focuses on innovations and reforms in the field of bankruptcy, which aim to increase the efficiency of resource allocation and create a basis for long-term economic growth. The author discusses the role of digital technologies in increasing the transparency and attractiveness of auction processes, which helps to attract both domestic and foreign investors. It is shown how the introduction of online platforms and digital tools helps to reduce corruption and increase trust in auctions. Particular attention is paid to the analysis of changes in the regulation and management of bankruptcy auctions, which help to create a more sustainable and elastic economy. These changes reduce the country's vulnerability to external shocks and provide a more stable environment for business activity. The article substantiates the need to further attract foreign investment and improve asset liquidity by opening auctions to international participants. Cooperation with foreign auction platforms and investment funds, which can increase investment in the Ukrainian economy and increase the level of trust in Ukrainian auctions, is studied. The analysis of the legal framework showed that the laws governing auctions and bankruptcy procedures need to be revised to simplify and make them more flexible, while ensuring the protection of the rights of creditors and other stakeholders. The need to introduce consultations for auction participants and effective mechanisms for appealing the results is considered.

Key words: corruption risks, bankruptcy, auctions, asset valuation, legislative reforms, transparency.

Корупція у сфері банкрутства становить серйозну загрозу для економічної стабільності та розвитку України. В умовах війни та економічної нестабільності проблема корупції набуває особливої гостроти, адже ефективне функціонування процедур банкрутства є критично важливим для розподілу ресурсів, залучення інвестицій та забезпечення економічного зростання. Корупційні ризики у сфері банкрутства включають маніпуляції з оцінкою активів, непрозорі аукціонні процеси, незаконні дії арбітражних керуючих та інших учасників процедури, що призводить до недовіри кредиторів та інвесторів до цієї сфери.

В сучасних умовах особливо важливо адаптувати механізми оцінки активів і процедури банкрутства до нових реалій, враховуючи вплив військових дій та економічну нестабільність. Незважаючи на існування законодавчої бази, яка регулює процедури банкрутства, багато аспектів потребують подальшого вдосконалення для забезпечення більшої прозорості, ефективності та захисту прав усіх зацікавлених сторін. Недосконалість законодавства, низький рівень прозорості та відсутність сучасних технологічних рішень створюють сприятливі умови для корупційних дій.

Впровадження сучасних цифрових технологій, адаптація методик оцінки активів до нових умов та реформи у законодавчій сфері можуть значно знизити рівень корупції та підвищити ефективність процедур банкрутства. Це, в свою чергу, сприятиме залученню іноземних інвестицій, зміцненню економіки та відновленню довіри до аукціонних процесів.

Отже, дослідження корупційних ризиків у сфері банкрутства є актуальним і вимагає розробки комплексних рішень, спрямованих на підвищення прозорості, ефективності та справедливості процедур, що сприятиме створенню стійкої та відкритої економічної системи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій висвітлює низку ключових проблем, пов'язаних із корупцією. Наприклад, В.О. Климков вказує, що корупційні практики у процедурах банкрутства значно знижують ефективність розподілу активів та збільшують вартість процесу для кредиторів. Дослідження Н.М. Михальчук акцентує увагу на ролі цифрових технологій у підвищенні прозорості аукціонних процесів, що може зменшити рівень корупції.

Крім того, аналіз законодавчих змін, проведений А.І. Даніловим, показує, що останні реформи у сфері бан-

крутства, хоча й спрямовані на підвищення прозорості та ефективності процесів, потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, необхідно адаптувати законодавчу базу до міжнародних стандартів та забезпечити захист прав усіх зацікавлених сторін.

У контексті війни в Україні, робота О.О. Шевчук підкреслює необхідність адаптації методик оцінки активів, що дозволило б адекватно визначати їхню вартість в умовах кризи. Ці зміни, як зазначає автор, сприятимуть підвищенню довіри до аукціонних процесів та залученню іноземних інвестицій.

На основі аналізу останніх досліджень, можна зробити висновок, що основними напрямками подолання корупційних ризиків у сфері банкрутства є впровадження цифрових технологій, адаптація методик оцінки активів та реформування законодавчої бази. Ці заходи сприятимуть створенню прозорої та ефективної системи аукціонів, що є критично важливим для відновлення та зростання економіки України.

Метою є всебічне дослідження корупційних ризиків у сфері банкрутства в Україні, а також розробка практичних рекомендацій для зниження цих ризиків та підвищення прозорості і ефективності процедур банкрутства. Основні завдання, які ставляться для досягнення цієї мети, включають:

1. Виявлення основних чинників, що сприяють виникненню корупційних дій у процесі банкрутства.
2. Аналіз існуючого законодавства та практики його застосування для виявлення прогалин та недоліків, що сприяють корупційним проявам.
3. Дослідження міжнародного досвіду у сфері боротьби з корупцією в процедурах банкрутства та визначення можливостей його адаптації до українських реалій.
4. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення законодавчої бази з метою зниження корупційних ризиків.
5. Оцінка впливу сучасних технологій та інновацій на підвищення прозорості та ефективності процедур банкрутства.

6. Вивчення ролі державних органів, арбітражних керуючих та інших учасників процесу в запобіганні та протидії корупційним діям.

В результаті дослідження очікується розробка комплексного підходу до зниження корупційних ризиків у сфері банкрутства, що сприятиме зміцненню правового поля, підвищенню довіри до аукціонних процесів та залученню іноземних інвестицій в українську економіку.

Корупційні ризики у сфері банкрутства є серйозною проблемою, яка загрожує ефективному функціонуванню економічної системи країни. Нечесні практики у процесі банкрутства можуть призводити до неправомірного розподілу активів, порушення прав кредиторів і боржників, а також до зниження довіри до правової системи. З огляду на це, актуальним є дослідження основних причин корупційних ризиків у сфері банкрутства та розробка заходів щодо їх попередження.

Процедуру банкрутства можуть використовувати для власних вигод, порушуючи законодавчі норми та принципи етичної господарської діяльності. Суб'єктивний фактор банкрутства має негативний вплив на економічний розвиток, оскільки підриває основні засади підприємництва – отримання прибутку через взаємовигідні партнерські відносини між боржниками та кредиторами [1, с. 52]. Намірне доведення підприємства до банкрутства суперечить ринковим принципам, погіршує бізнес-клімат країни та підриває довіру інвесторів. Такі випадки можуть мати не лише локальні, але й масштабні негативні наслідки для економіки галузі, регіону і країни загалом. Тому дослідження різних аспектів банкрутства є актуальним і важливим.

Кодекс України з процедур банкрутства [4] від 18.10.2018 р. визначає банкрутство як визнану господарським судом неспроможність боржника відновити плато-

спроможність через процедуру санації та реструктуризації і погасити встановлені кредиторські вимоги, крім як через застосування ліквідаційної процедури. Реалізація судових процедур банкрутства супроводжується значними корупційними ризиками через конфлікт інтересів між арбітражним керуючим, кредиторами, боржником та іншими зацікавленими сторонами. Зокрема, конфлікти виникають через дискреційні повноваження арбітражного керуючого у ключових питаннях, таких як виявлення ознак фіктивного банкрутства, незаконних дій у разі банкрутства та інші.

Господарський суд має право за заявою розпорядника майна скасовувати арешти та інші обмеження щодо майна боржника. Однак, складність судових процедур банкрутства, необхідність врахування інтересів багатьох учасників та недосконалість правового забезпечення створюють сприятливі умови для корупції. Це підтверджується також Конвенцією ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року, яка зобов'язує країни-учасниці вживати заходів для запобігання корупції у приватному секторі, включаючи посилення стандартів бухгалтерського обліку та аудиту. Незважаючи на прийняття Кодексу України з процедур банкрутства, вимоги Конвенції реалізовані не повністю, що недостатньо запобігає конфлікту інтересів та прозорості діяльності арбітражного керуючого.

Арбітражний керуючий є фізичною особою, яка отримала відповідне свідоцтво та внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Згідно з законодавством, арбітражний керуючий прирівнюється до службової особи підприємства-боржника та на нього поширюються норми антикорупційного законодавства. Однак, більшість спеціальних повноважень арбітражного керуючого не мають антикорупційних запобіжників. У Кодексі з процедур банкрутства передбачені лише загальні норми щодо запобігання корупції, зокрема, дотримання вимог Закону України «Про запобігання корупції» та недопущення отримання неправомірної вигоди.

Аналіз чинного законодавства вказує на відсутність реальних гарантій незалежності арбітражного керуючого та механізмів його відповідальності за порушення антикорупційних норм [8, с. 273]. Для забезпечення прозорості та запобігання корупції необхідно внести зміни до Кодексу з процедур банкрутства, передбачивши конкретні механізми контролю та відповідальності арбітражного керуючого, а також посилити заходи щодо запобігання конфлікту інтересів та забезпечення професійної незалежності.

Для запобігання корупційним ризикам у сфері банкрутства необхідно здійснити комплекс заходів, включаючи реформування законодавства, посилення контролю з боку державних органів та громадськості, реформування судової системи, впровадження електронних систем обліку активів боржників та проведення аукціонів для забезпечення прозорості процесів. Це сприятиме підвищенню ефективності процедур банкрутства та зниженню корупційних ризиків, що в свою чергу забезпечить економічну стабільність та розвиток країни.

Незважаючи на формально прописані норми щодо незалежності та неупередженості арбітражного керуючого, вони мають декларативний характер. Відсутність ефективних механізмів для реалізації повноважень незалежно від волі інших учасників процедури банкрутства ставить під сумнів ці положення. Згідно з Кодексом України з процедур банкрутства, розміри оплати праці для різних ролей арбітражного керуючого визначені таким чином: розпорядник майна отримує не менше 3 мінімальних зарплат, керуючий санацією – не менше 4 мінімальних зарплат, ліквідатор – не менше 3 мінімальних зарплат. Хоча ці винагороди були збільшені у порівнянні з попередніми нормами, вони все одно не відповідають обсягу завдань, повноважень та відповідальності арбітражного керуючого, тому потребують подальшого збільшення.

Відповідно до статті 30 Кодексу, арбітражний керуючий виконує свої повноваження за грошову винагороду, яка складається з основної та додаткової частин. Основна винагорода виникає в останній день кожного календарного місяця виконання повноважень і виплачується за рахунок коштів боржника. Якщо процедура триває після закінчення авансованих коштів, винагорода сплачується з коштів, отриманих від господарської діяльності або продажу майна боржника, що фактично перекладає фінансовий тягар на кредиторів у разі відсутності у боржника достатніх активів.

Кодекс передбачає право кредиторів створювати фонд для авансування винагороди арбітражного керуючого, однак це є правом, а не обов'язком [3, с. 16]. Як наслідок, арбітражний керуючий може стати залежним від волі кредиторів і працювати без винагороди, що підриває його незалежність. Для збалансування інтересів кредиторів та арбітражного керуючого доцільно передбачити створення фонду, утвореного саморегульованою організацією арбітражних керуючих, джерелом якого можуть бути регулярні відрахування всіх членів такої організації. Це дозволить зменшити вплив кредиторів на арбітражного керуючого.

Незалежність арбітражного керуючого можна розглядати як сукупність організаційних, економічних та особистісних умов, за яких арбітражний керуючий здійснює свої повноваження самостійно та неупереджено, керується законом та принципами добросовісності.

Система призначення арбітражного керуючого також має недоліки. Кодекс передбачає автоматизований порядок обрання кандидатів, але існують альтернативні норми, що створюють корупційні ризики [6, с. 39]. Зокрема, призначення керуючого санацією та ліквідатора судом може створювати корупційні ризики через суб'єктивний розсуд суду.

На етапі санації можливі зловживання з боку керуючого санацією, зокрема продаж майна за заниженою ціною або проведення санації з метою подальшої ліквідації. Відсутність прозорості в реалізації майна та визначенні його вартості закладає конфлікт інтересів між арбітражним керуючим та кредиторами.

Проблемним є питання притягнення арбітражного керуючого до відповідальності за корупційні дії [7, с. 166]. Хоча Кодекс передбачає різні види відповідальності, ефективність цих механізмів залишається під питанням. Арбітражний керуючий як суб'єкт незалежної професійної діяльності прирівнюється до службової особи лише у разі виконання функцій керуючого санацією або ліквідатора.

Потребує конкретизації питання, чи є розпорядник майна суб'єктом правопорушення і чи мають його рішення наслідки, передбачені законодавством про банкрутство. Відносини між арбітражним керуючим та учасниками процедури банкрутства потребують більшої прозорості, щоб уникнути конфлікту інтересів та забезпечити баланс інтересів усіх учасників процесу.

На основі викладеного, важливо забезпечити ефективні механізми реалізації повноважень арбітражного керуючого, створити незалежні фонди для його винагороди та зменшити суб'єктивний розсуд при призначенні керуючого санацією або ліквідатора. Це сприятиме підвищенню незалежності та неупередженості арбітражного

керуючого, що є важливим фактором для належної реалізації судових процедур банкрутства.

Інновації та реформи у сфері банкрутства не лише підвищують ефективність розподілу ресурсів, а й мають потенціал стати основою для довгострокового економічного зростання в Україні. Адаптація до нових реалій через використання сучасних технологій та прозорих процесів дозволяє країні не лише витримати важкі умови, але й зміцнити свої позиції на міжнародній арені.

Впровадження цифрових інструментів та онлайн-платформ підвищує прозорість торгів, що приваблює як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів [5, с. 52]. Зниження корупції та підвищення довіри до аукціонних процедур сприяє залученню більшого обсягу іноземних інвестицій, що є важливим для відновлення економіки. Аукціони можуть бути відкриті для міжнародних учасників на ширшій основі. Це передбачає не лише використання іноземних платформ для проведення торгів, але й адаптацію правил аукціонів до міжнародних стандартів і вимог. Необхідність удосконалення законодавчої бази є відчутною. Закони, що регулюють проведення аукціонів і процедуру банкрутства, потребують перегляду для їх спрощення та більшої гнучкості, при цьому забезпечуючи захист прав кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Аналіз корупційних ризиків у сфері банкрутства в Україні показав, що попри наявність значних викликів, існують можливості для ефективного їх подолання шляхом впровадження системних реформ і інноваційних технологій:

1. Впровадження цифрових платформ та онлайн-процесів сприяє зниженню корупційних ризиків шляхом забезпечення відкритого доступу до інформації та можливості громадського контролю.

2. Необхідність перегляду та спрощення законодавства, що регулює процедури банкрутства та аукціонів, з метою підвищення їхньої гнучкості та забезпечення захисту прав кредиторів та інших зацікавлених сторін.

3. Адаптація правил аукціонів до міжнародних стандартів та співпраця з іноземними аукціонними платформами можуть збільшити обсяги інвестицій в українську економіку та підвищити рівень довіри до українських аукціонів.

4. Забезпечення стабільної та безпечної економічної атмосфери сприяє залученню інвестицій та розвитку місцевого підприємництва, що в свою чергу стимулює загальне економічне зростання.

5. Використання інноваційних інструментів та цифрових технологій значно підвищує ефективність аукціонних процедур, мінімізуючи можливості для корупції та підвищуючи загальну прозорість процесів.

6. Зміни в регуляції та управлінні аукціонами у справах про банкрутство допомагають створити більш стійку та еластичну економіку, зменшуючи вразливість до зовнішніх шоків і забезпечуючи стабільне середовище для ділової активності.

Отже, впровадження зазначених заходів є ключовим для подолання корупційних ризиків у сфері банкрутства та забезпечення стабільного економічного зростання України в умовах поствоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Забродін О. М. Юридично-психологічні аспекти прийняття рішень арбітражним керуючим за Кодексом України з процедур банкрутства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Сер. *Юридичні науки*. 2019. № 7 (21). С. 52–60.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 22.07.2024).
3. Климков В. О. Організаційно-правові засади діяльності спеціального органу з питань банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2010. 187 с.
4. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення 22.07.2024).
5. Костенко Б. О., Кухарук А. В. Імплементація європейських стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. 60 с.
6. Кудрявцева В. В., Бернацька Ж. П. Кодекс України з процедур банкрутства, як спроба антикорупційного реформування системи неплатоспроможності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Сер. *Юридичні науки*. 2020. № 10. С. 38–43.

7. Марушев А. Д. Особливості визначення способів вчинення злочинів з доведення до банкрутства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Право.* 2016. Вип. 22. С. 166–169.

8. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія / Є. В. Невмержицький; Акад. прокуратури України. Київ: КНТ, 2008. 363 с.